

Усата Г.О., здобувач вищої освіти Одеського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: **Сухарєва А.О.**, старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

ІНСТИТУТ ПОМІЧНИКА ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

В силу різних причин індивід може бути позбавлений властивостей, необхідних для волеформування та волевиявлення. Однак позбавити людину змоги брати участь у цивільних правовідносинах означало б цілковите позбавлення її будь-яких засобів для існування, позаяк переважна більшість базових потреб задовольняється саме через цивільні правовідносини. Тому справедливість як чесність вимагає, щоб брак властивостей, потрібних для участі в цивільному обороті, був скомпенсований.

На сьогодні кожній людині необхідно, щоб вона була спроможною здійснити свої права, тобто втілити їх у дійсність, замало лише їх визнання. Фізична особа може опинитися в складних життєвих обставинах, за яких вона не зможе здійснювати належні їй права в повному обсязі у зв'язку із тяжкою хворобою чи інвалідністю.

Подолання перешкод, яких людина, внаслідок незадовільного стану соматичного здоров'я, зазнає на шляху до реалізації належних їй прав та виконання покладених на неї обов'язків, – досягається через такий правовий засіб як надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків.

Принцип права, що повинне урівноважувати дисбаланс, породжений нерівністю психофізичних властивостей індивідів, визнавався ще давніми суспільствами. Але інститут помічника не функціонував в самостійному вигляді, найчастіше його ототожнювали із інститутом опіки та піклування. Так ще у праві Давнього Риму інститут помічника був представлений в розрізі функціонування інституту опіки, яка була історично першим цивільно-правовим засобом доповнення можливостей, необхідних фізичній особі для участі в цивільному обороті. Від опіки згодом відокремилося піклування, найбільш пізнім різновидом якого стало *cura debilium personarum* – піклування над особами, котрі мають такі фізичні вади, що роблять бажаним для них мати заступника. Саме цей різновид піклування й слугує прототипом сучасних відносин із надання допомоги дієздатній фізичній особі у здійсненні її прав та виконанні обов'язків [1].

Виникнення правовідносин щодо надання допомоги в порядку ст. 78 ЦК України не обмежує прав фізичної особи, якій надається допомога. Така особа зберігає право самостійно вчиняти будь-які правочини та інші юридично значущі дії. Помічник не замінює собою особу у сфері вчинення юридично значущих дій і не доповнює її дієздатність; помічник натомість покликаний сприяти особі в подоланні перешкод, яких вона через незадовільний стан соматичного здоров'я зазнає під час реалізації та захисту своїх прав і виконання обов'язків. Відносини щодо надання допомоги дієздатній фізичній особі можуть виникати не інакше як на підставі вільного й обопільного волевиявлення сторін таких відносин, тобто – на підставі договору.

Договір про надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків можна визначити як договір, за яким одна сторона (помічник) зобов'язується за плату чи безоплатно вчиняти фактичні та юридичні дії з метою подолання перешкод, яких зазнає інша сторона (особа, якій надається допомога) у здійсненні та захисті її прав і виконанні обов'язків у зв'язку з незадовільним станом соматичного здоров'я; а особа, якій надається допомога, зобов'язується сприяти помічникові у виконанні його обов'язків у межах встановлених договором, а якщо такі межі не встановлено – тією мірою, якою від неї розумно очікувати такого сприяння [2].

Досліджуючи аналіз законодавств зарубіжних держав рівень національних правопорядків неоднаково врегульовано питання надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків. Існують країни, в яких надання такої допомоги відбувається через:

- самостійний інститут надання допомоги (Україна);
- інститут піклування (Німеччина);
- одночасно декілька інститутів (опіка, піклування, інститут радника, судовий захисний нагляд, майнове управління, захисне наставництво тощо) (Франція, Нідерланди, Італія) [3].

Відносини між фізичною особою, яка потребує допомоги, та помічником не підпадають під ознаки жодного із поименованих у ЦК України договірних типів, а тому потребують спеціальної договірної форми, котра була б сконструйована з урахуванням специфіки суб'єкта, якому надається допомога, його потреб і мети, задля якої зазначені відносини виникають, а саме – забезпечення ефективної реалізації прав та належного виконання обов'язків особи, яка через свій сомато-фізіологічний стан зазнає щодо цього істотних труднощів.

Договір про надання допомоги дієздатній фізичній особі належить до договорів про представництво; при цьому відносини, що виникають із такого договору, включають як пряме, так і непряме представництво. Проте, зважаючи на вітчизняну концепцію розуміння представництва, положення глави 17 ЦК України («Представництво») можуть бути поширені на відносини між помічником та особою, якій надається допомога, лише в тій частині, в якій помічник уповноважений діяти не лише в інтересах, але й від імені особи, якій надає допомогу (пряме представництво) [4].

ЦК України 2003 року в частині регулювання відносин щодо надання допомоги повнолітнім дієздатним особам істотно відрізняється від положень, запропонованих у Модельному кодексі: - надання допомоги дієздатній фізичній особі не визнається різновидом піклування; - не пропонуються договірні форми, у яких би мали втілюватися відносини між помічником і фізичною особою, яка потребує допомоги; - помічник обирається самою фізичною особою, котра потребує допомоги, а ім'я помічника підлягає реєстрації в органах опіки і піклування.

Попри очевидне гуманістичне призначення цього правового засобу, на рівні законодавства спостерігається недостатність його правового регулювання. Законодавець не врахував органічних системних зв'язків статті 78 ЦК України з іншими нормами глави, присвяченої опіці і піклуванню. Відсутність чіткого розмежування між наданням допомоги в порядку статті 78 ЦК України, з одного боку, та опікою і піклуванням, з

іншого, обернулася невизначеністю в правозастосовчій практиці, про що свідчать численні приклади, коли органи опіки і піклування, а також судові органи припускаються помилок при визначенні належного правового засобу, який підлягає застосуванню у тій або іншій справі [5].

Підсумовуючи, можна зазначити наступне. Надання допомоги дієздатній фізичній особі у здійсненні її прав та виконанні обов'язків існують в органічному взаємозв'язку з іншими інститутами цивільного права і насамперед – з опікою та піклуванням. За допомогою інститута помічника особа долає зумовлені незадовільним фізичним станом перешкоди на шляху до вільної та розсудливої реалізації своїх прав. Надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків, а так само й опіка та піклування, є правовими засобами. Призначення цього правового засобу, на рівні законодавства спостерігається недостатність його правового регулювання, та потребує вдосконалення. При цьому такі засоби є надолуження різного роду властивостей, яких бракує конкретній фізичній особі для того, щоб вільно задовольняти свої потреби шляхом участі в цивільному обороті.

Список літератури:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 16. 01. 2003 р. № 435-IV із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 11.08.2018, 406-18. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

2. Макаренко О. В. Договір про надання дієздатній фізичній особі допомоги у здійсненні її прав та виконанні обов'язків / О. В. Макаренко // Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 4-5 вересня 2015 р. / Східноукраїнська наукова юридична організація. – Х. : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2015. – С. 21–24.

3. Макаренко, О. В. Засоби надолуження властивостей, необхідних для розсудливої участі в цивільному обігу, у праві Давнього Риму / О. В. Макаренко // Юрист України : наук.-практ. журн. . – 2015. – № 1/2. – С. 60-67.

4. Макаренко О. В. Сутність та специфіка правовідносин щодо надання допомоги дієздатній фізичній особі (ст. 78 ЦК України) / О. В. Макаренко // Журнал східноєвропейського права. – 2015. – № 19. – С. 81–91.

5. Михеева, Л. Ю. Опіка (попечительство) как вид социальной заботы: монография / Л. Ю. Михеева. – Москва : Статут, 2002. – 100 с.